

Niewidzialna ręka spadkodawcy. Fundacja prywatna jako narzędzie wielopokoleniowego decydowania o losach majątku po śmierci

Prawo spadkowe tradycyjnie reguluje zasady, na jakich majątek jednej osoby (spadkodawcy) przechodzi na inną lub inne (spadkobiercę lub spadkobierców) wraz ze śmiercią tej pierwszej. Od czasów starożytnego Rzymu tradycją jest – obok dziedziczenia ustawowego – możliwość określenia przez spadkodawcę za życia, kto stanie się jego spadkobiercą. To wskazanie spadkobiercy odbywa się przede wszystkim w testamencie. Jednak sporządzenie testamentu to instrument, którym ukształtować można los majątku po śmierci tylko na jedno pokolenie (na rzecz konkretnej osoby lub osób żyjących lub istniejących w chwili otwarcia spadku). Jeśli spadkodawca zmarł, a jego majątek został nabyty przez osoby, jakie wskazał wcześniej w swoim testamencie, to one, czyli spadkobiercy, stają się właścicielami i dysponentami nabytych w ten sposób składników majątku i to wyłącznie one mogą zdecydować, co stanie się z tymi składnikami za ich życia (np. zawierając z wybraną osobą umowę sprzedaży) i po ich śmierci (np. sporządzając własny testament). Pierwotny spadkodawca miewa ograniczoną możliwość wymuszenia swojej woli na własnym spadkobiercy, jednak prawie nigdy nie może wywierać takiego wpływu na kolejne „pokolenia” następców prawnych.

Przedmiotem planowanych badań jest właśnie jedno z narzędzi pozwalających na **dlugoterminowy wpływ na losy własnego majątku**, jakim jest **fundacja prywatna** (zwana też niekiedy fundacją rodzinną). Tradycyjnie fundacja to osoba prawna (sztuczny, „fikcyjny” podmiot prawa niezależny od życia konkretnych osób fizycznych), która ma określony przez fundatora i realizowany przez władze fundacji pożyteczny publicznie cel (np. walka z niedożywieniem dzieci czy wspieranie zagrożonego wymarciem gatunku zwierząt). Fundacja prywatna tym różni się od tradycyjnej, publicznej, że jej cel może być „prywatny”, kształtowany swobodnie przez fundatora, bez bezpośredniej korzyści dla ogółu społeczeństwa (np. regularne składanie kwiatów na grobie fundatora). Prawo polskie jak dotychczas nie przewiduje istnienia fundacji prywatnych (można tworzyć jedynie fundacje „publiczne”), ale w 2021 r. pojawił się pierwszy projekt ustawy o fundacjach rodzinnych, który ma to zmienić. Zagadnienie to staje się więc bezpośrednio aktualne także w Polsce.

Głównym celem naukowym projektu jest zbadanie, **w jaki sposób fundacja prywatna może skutecznie służyć jako narzędzie do wielopokoleniowego decydowania o losach majątku**. Szansę na odpowiedź na to pytanie daje perspektywa porównawcza. Fundacja prywatna istnieje bowiem w innych niż polski systemach prawnych, m.in. w **Austrii, Liechtensteinie, Niemczech i Szwajcarii**. Właśnie te cztery regulacje zostaną przebadane w ramach projektu badawczego. Są one, z jednej strony, bliskie sobie nawzajem (należą do germańskiego nurtu tzw. kontynentalnej tradycji prawnej), a z drugiej – w zakresie fundacji prywatnych wykazują charakterystyczne różnice. Tylko w Niemczech regulacja fundacji publicznych i prywatnych jest wspólna (fundacja może mieć tam cel zarówno publiczny, jak i prywatny), w pozostałych trzech krajach fundacje prywatne (*Privatstiftungen, Familienstiftungen*) uregulowane zostały samodzielnie. Z kolei podczas gdy w Niemczech i Szwajcarii dopuszczalność prywatnego celu fundacji ma długą tradycję, w Austrii i Liechtensteinie odpowiednie przepisy zostały wprowadzone dopiero w ostatnich dekadach. Zespół badawczy planuje w ramach realizacji projektu wyjazdy do krajów, których regulacje stanowiąc będą przedmiot badań, w celu zebrania literatury i konsultacji z ekspertami z zakresu poszczególnych systemów prawnych.

Problemy prawne, które będą poddane analizie porównawczej, zostaną uporządkowane w „cykl życia” fundacji, a więc zagadnienia związane z zakładaniem („narodzinami”) fundacji, jej funkcjonowaniem („życie”) oraz ewentualną likwidacją („śmierć”).

Poza pogłębieniem zrozumienia, czym jest fundacja prywatna oraz co oznacza „wielopokoleniowe planowanie majątku” (i jak można je uregulować), projekt ma na celu udzielenie odpowiedzi na pytania, w jaki dokładnie sposób fundacje prywatne mogą służyć do wielopokoleniowego planowania majątku oraz w jaki sposób fundacja prywatna **różni się od innych instrumentów prawnych** mogących służyć wielopokoleniowemu planowaniu majątkowego następstwa prawnego – a w jakim zakresie jest do nich podobna. Będą one stanowiły dla projektu szersze tło porównawcze. Chodzi o instytucje takie jak np. anglosaski *trust*, wywodzący się ze starożytnego Rzymu fideikomis czy istniejąca niegdyś w prawie polskim ordynacja. Takie ujęcie może dostarczyć narzędzi do ewaluacji proponowanej w Polsce lub gdziekolwiek indziej regulacji fundacji prywatnej nie tylko na tle innych ustawodawstw przewidujących taki instrument prawny (a więc do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy proponowana regulacja jest fundacji prywatnej wykorzystuje wzorce odpowiednie do zamierzonych celów), ale też innych instytucji służących wielopokoleniowemu decydowaniu o losach majątku na wypadek śmierci (czyli do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy wybór właśnie fundacji prywatnej spośród innych możliwych instrumentów jest uzasadniony).